

prítom aj o výskumy realizované už skôr V. Bakošom, J. Bodnárom, T. Münzom, O. Mészárosom, J. Viceníkom a ďalšími predchodcami.

Na záver možno uviesť, že zaujímavá a na vysokej profesionálnej úrovni spracovaná publikácia R. Dupkalu je jednoznačne pozitívnym prínosom do poznatkového fondu z výskumu dejín filozofického myslenia na Slovensku. Zároveň je prvou prácou tohto druhu, ktorá sa systematicky a ucelene zaoberá problematikou filozofovania a reflexií európskej filozofie na prešovskom kolégiu a zároveň poskytuje pomerne prehľadný obraz o historických peripetiách tejto unikátnej inštitúcie v dlhom období jej existencie. Pokiaľ ide o zásadný poznatok vyplývajúci z práce, je to najmä poznanie, že na území Slovenska, konkrétne v kultúrnom centre východného Slovenska v Prešove, sa viac ako tri storočia pestovalo a kultivovalo filozofické myslenie. Prezentovali, reflektovali, diskutovali i oponovali sa tu idey súdobej európskej filozofie. Pestovanie školskej i akademickej filozofie na prešovskom kolégiu v uvedenom období patrí k takým teoretickým a ideovým aktivitám, ktoré sú charakteristické pre krajiny európskeho kultúrneho kontextu.

Karol Kollár

PhDr. Karol Kollár, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

ZÁKLADY ENVIRONMENTÁLNEJ FILOZOFIE

DUŠAN ŠPIRKO: *Základy environmentálnej filozofie*. Bratislava, Slovenská technická univerzita 1999, 148 s.

Posledné desaťročie v Slovenskej republike charakterizujú rýchle zmeny podmienok formujúcich život spoločnosti. Tieto rýchle zmeny sprevádzajú dosiaľ nepoznané sociálne, ekonomické a environmentálne fenomény a prejavujú sa o.i. aj v hodnotovej dezorientácii jednotlivcov i celých spoločenských skupín.

Práca D. Špirku *Základy environmentálnej filozofie* sa snaží reflektovať súčasné problémy a procesy z pohľadu environmentalistov. Zameriava sa na analýzu sociálno-ekonomických faktorov a hodnotových preferencií človeka.

Práca je jednou z prvých systematických prác na slovenskom filozofickom poli zameraných na filozofickú reflexiu environmentálnych problémov. Autor skromne naznačuje, že cieľom jeho práce je uviesť čitateľa do problematiky environmentálnej filozofie. Samotný obsah práce ďaleko presahuje tento cieľ. Na základe znalosti bohatého materiálu domácej aj zahraničnej proveniencie analyzuje D. Špirko nosné problémy environmentálnej filozofie, princípy a historické korene hodnotového systému, stojace v pozadí našich prístupov k životnému prostrediu. Pozornosť venuje alternatívnym návrhom a riešeniam, ktoré zohľadňujú ochranu životného prostredia.

V odborných článkoch, ako aj v bežnej komunikácii sa stretávame s nejednoznačným používaním pojmov *životné prostredie*, *ekológia*, *environmentalistika*, *príroda a kultúra*. Autor práce hneď v úvode venuje značnú pozornosť objasneniu týchto pojmov, pričom poukazuje na ich nejednoznačnosť a viacvýznamovosť pri ich používaní. Pri analýze pojmov *príroda a kultúra* hlboko a pre čitateľa zaujímavo interpretuje historickofilozofický vývoj týchto pojmov. Aj keď čitateľovi je z kontextu práce jasné, čo je environmentálna filozofia, bolo by vhodné, keby autor explicitne definoval predmet environmentálnej filozofie.

Veľkú pozornosť venuje analýze charakteristických momentov vzťahu kultúry a prírody, a to predovšetkým tých, ktoré sú relevantné z environmentálneho hľadiska. V tomto vzťahu identifikuje niekoľko východiskových princípov vyrastajúcich z historických koreňov - princíp dualizmu kultúry a prírody; princíp antropocentrizmu; princíp utilitarizmu a princíp panstva človeka nad prírodou.

Veľká časť práce je venovaná analýze techniky ako environmentálne najvýraznejšej zložke materiálnej kultúry. Pre moderného človeka je charakteristická takmer neobmedzená dôvera v techniku. Technika sa vo všeobecnosti vníma ako "nástroj" ovládania prírody a jej rozvoj sa aj dnes považuje za základnú podmienku pokroku. Menej sa zvažujú, resp. často sa zakrývajú - najmä v praktickom rozhodovaní - jej negatívne dôsledky. Autor upozorňuje na dvojaký rozmer techniky. Faktom je, že technika je spôsobom vyjadrenia človeka, existuje tu v určitej forme, človek žije s technikou a nedokáže žiť bez nej. Otázkou zostáva, akými cestami ďalej rozvíjať techniku a technológie, aby boli environmentálne prijateľné, aby čo najmenej zaťažovali životné prostredie.

Medzi najčastejšie kritizované životné princípy modernej spoločnosti patria ekonomický rast a s ním spätý konzumný štýl života. Hoci hospodársky i sociálny život našej kultúry stále podmieňujú činitele, ktoré jej zatiaľ nedovoľujú prejsť k environmentálne únosnejšej ekonomickej stratégii, hľadajú sa nové, environmentálne (ale aj ľudsky) únosnejšie alternatívy ekonomického i celkového sociálneho rozvoja spoločnosti. Jednou z nich je koncepcia trvalo udržateľného rozvoja, prijatá na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro v r. 1992. Kľúčové problémy *Správy* sa premietli do *Agendy 21*, koncepcného dokumentu, ktorý predstavuje akýsi plán aktivít v rôznych oblastiach spoločenského rozvoja s výhľadom do 21. storočia. Koncepciám a diskusiám súvisiacim s týmto dokumentom sa D. Špirko venuje v poslednej časti svojej práce. V súvislosti s nimi kladie dôraz na zmenu vzorcov správania tak jednotlivcov, ako aj spoločenských skupín v oblasti spotreby, kde preferuje zásadu striedmosti a zdôrazňuje tie kvality života, ktoré nie sú odvodené od úrovne konzumu. Sú to naopak práve tie kvality, ktoré konzumný štýl života potláča.

Positívom práce D. Špirku *Základy environmentálnej filozofie* je to, že sa nezastavuje len pri hľadaní príčin našich súčasných problémov vo vzťahu k životnému prostrediu, ale naznačuje aj možné východiská. Navrhované východiská sú, samozrejme, predmetom odborných diskusií. V každom prípade je práca D. Špirku hodnotným príspevkom, ktorý môže zohrať významnú úlohu v rozvoji bádania na tomto poli. Ide o myšlienkovu bohatú prácu, ktorá sa opiera o rozsiahlu literatúru domácej aj zahraničnej proveniencie. Autor si uvedomoval obmedzenia dané rozsahom knihy prijateľnej

pre jeho študentov, preto zredukoval výber autorov pri analýze jednotlivých problémov na najvýraznejších reprezentantov venujúcich sa danému problému.

Kniha obsahuje kvalitne spracovanú bibliografiu knižných prác a najvýznamnejších časopiseckých príspevkov týkajúcich sa problematiky nielen od zahraničných autorov, ale najmä z domácej produkcie, čo je tiež veľmi dobrá pomôcka pre každého, kto sa danej problematike hlbšie venuje. Zároveň autor spracoval monografiu tak, aby sa dala využiť ako učebnú pomôcku pri univerzitnom štúdiu filozofických aspektov environmentálneho problému v rámci environmentálnej výchovy, osobitne na univerzitách s technickým zameraním.

Zuzana Palovičová

PhDr. Zuzana Palovičová, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR

GÖDELOVE FILOZOFICKÉ ESEJE

KURT GÖDEL: Filozofické eseje. Praha, Oikoymenth 1999, 220 s.

Čitateľ, ktorý si vytvoril na základe rozličných odkazov o Gödelovi určitú predstavu, bude asi z publikácie, ktorú pod názvom *Filozofické eseje* vydalo minulý rok vydavateľstvo *Oihoymenth*, sklamaný. Vo vetách a odstavcoch tejto knihy totiž zrazu "stretávame" tak trochu iného Gödela, než aký vystupuje v rozličných poznámkach v dielach napr. z oblasti logickej sémantiky alebo metodológie vied.

Autor esejí sa tu totiž prezentuje hlavne ako ideológ. (Výnimkou je snád' prvá práca s názvom *O nerozhodnuteľných vetách*, ktorá Gödela preslávila.) Vystupuje v prvom rade ako ideológ nadchnutý určitou ideou, o ktorej je presvedčený, že je "ideou rozumnou", a z tejto pozícia následne so zaujatím takmer náboženským útočí na všetkých tých, ktorí v súvislosti so zmienou "rozumnou ideou" upozorňujú na určité problémy, ktoré neustále vyvoláva.

(Ako predstava "zdravého rozumu" sa pritom v tejto súvislosti prezentuje predstava matematiky ako niečoho striktno apriórneho, predstava matematických právd ako "právd osebe" a predstava matematických pojmov ako "ideálnych objektov", ktoré reálne existujú od večnosti kdesi v "ríši" matematických entít.)

Terčom Gödelových útokov a početných invektív sa tak postupne stáva napr. Poincaré a jeho konvencionalizmus, Brouwer, Weyl, Heyting a ich intuicionizmus, Carnap, Schlick, Hahn a ich nominalizmus a mnoho ďalších rozmanitých predstáv a prístupov k matematike.

Zo všetkého najviac ma prekvapilo, že predkladané eseje pritom ešte viac než vecnú argumentáciu prezentujú určité zaujatie, určité presvedčenie. Nič, žiadna iná